

СТАВЛЕННЯ Р. ДВОРКІНА ДО АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

На початку академічної кар'єри Р. Дворкіна його погляди ще не мали чіткої визначеності. Коли він виступив з критикою концепції, викладеній у «Моралі права» свого колишнього професора Лона Фуллера, цей авторитетний вчений відніс Р. Дворкіна до напрямку «аналітичної юриспруденції» [1, с. 8]. Л. Фуллер, у свою чергу, послався на оцінку Р. С. Самерса (Robert Samuel Summers), який у статті 1966 р. [5] оголосив про появу у філософії права школи «нових аналітичних юристів», серед яких вказувалися Х. Л. А. Харт, Х. Л. Вільямс, Х. Б. Дж. Х'юз, Р. Дворкін, Ч. Фрід, Х. Моріс, Р. А. Васерстром та ін.

У центрі уваги цих філософсько-правових аналітиків були такі основні напрямки досліджень: аналіз існуючої концептуальної структури права; створення нових концептуальних структур права з відповідною термінологією; раціональне обґрунтування як існуючих, так і прогнозованих правових установлень.

Л. Фуллер цілком слушно вважав, що витокami школи «нових аналітиків – юристів» є філософія повсякденної мови, започаткована Дж. Л. Остіном (John Lang-shaw Austin, 1911 – 1960), а також філософія утилітаризму [1, с. 180]. Л. Фуллер визнав корисним перший напрямок через його тенденцію виявляти і прояснювати багатозначні та нечіткі вирази, запозичені у сфері правознавства з повсякденного мовного вжитку. Проте він вважав фундаментальним недоліком «утилітаризму правил» нехтування моральним балансом між засобами і цілями права [1, с. 180-181]. Порушення цього балансу він вбачав як у практиці нацистської Німеччини, так і в СРСР навіть післясталінських часів, коли на початку 1960-х років було засуджено до розстрілу кількох осіб, які скоїли свої

злочини ще тоді, коли покарання за них не передбачало смертної кари. Власне, неприйняття утилітарного підходу до того, що Л. Фуллер називав «внутрішньою мораллю права», обумовило його полеміку з позитивістами, насамперед із Х. Л. А. Хартом. Р. Дворкін продовжив цю полеміку, наполягаючи на домінантній ролі моралі в застосуванні права.

Що ж стосується критичних зауважень Р. Дворкіна, то вони зводилися до відносно другорядного питання, про те чи існування може бути питанням міри: право або існує, або ні, тобто воно не може існувати «наполовину». Л. Фуллер навіть процитував висловлювання Р. Дворкіна: «Деякі поняття майже завжди пов'язані з мірою (одним із прикладів є плішивість), але право не належить до цієї категорії. Якщо ми хочемо говорити про існування чи неіснування права, ми мусимо певною мірою вивірити поняття права, встановивши якийсь «поріг», що відзначатиме межу між правом і не-правом. Коли право переступає цей поріг внаслідок зниження поваги до законності з боку держави, воно одразу перестає існувати взагалі; інакше кажучи, право не просто поступово згасає, а йде, грюкнувши дверима» [1, с. 185]. Л. Фуллер відзначив досить характерну для подальшого розвитку позицію Р. Дворкіна щодо аналізу судових рішень у так званих «важких справах» (*hard cases*), згідно з яким завжди існує можливість їх однозначного вирішення шляхом знайдення «найкращої інтерпретації» (*best interpretation*).

Л. Фуллер помітив слабке місце в аргументі Р. Дворкіна – він не пояснює, чому, на його думку, чоловік може бути напівплішивим, а якась держава не може керуватися системою, де існує тільки напів-право. Л. Фуллер вважає, що цю відмінність, попри належність до табору «аналітиків», Р. Дворкін запозичив зі звичайного слововжитку. У повсякденному застосуванні значення слова «закон» не має варіантів. Воно часто виступає навіть протилежністю до значення слова «справедливість». Л. Фуллер наводить у якості прикладу, такі два твердження: «вчинок, який

ви пропонуєте, буде трохи несправедливим» і «вчинок, який ви пропонуєте, буде трохи незаконним». Очевидно, друге речення має відтінок іронії, якого немає в першому. «Ми звикли думати про справедливість як про річ, яку важко визначити; ми не боїмося відверто визнати, що її межі можуть бути розпливчастими й непевними. З іншого боку, слово «закон» містить невід’ємну від нього схильність до чорно-білого. Оскільки право – річ, створена людиною, ми припускаємо (і це припущення зумовлює наш слововжиток), що треба лише докласти достатніх зусиль, і ми будемо здатні точно визначити, що є правомірним, а що ні» [1]. Але існує досить велика кількість законів, які сформульовані настільки туманно, що неможливо визначити, де проходять його межі. Водночас звичний спосіб обговорення питань про межі ґрунтується на однозначних термінах, і він застосовується в усій правовій системі.

Проте, хоча й досі широко поширеною залишається думка, що аналітична юриспруденція є відгалуженням правового позитивізму, [2] Р. Дворкін, не відмовляючись від аналітичного підходу, вже у своїх ранніх працях виступив з критикою позитивістської доктрини.

Протягом 1960-х – першої половини 1970-х років, під час гострих політичних дискусій щодо вирішення расових конфліктів, подолання економічної несправедливості та протестів проти війни у В’єтнамі, Р. Дворкін опублікував низку статей, присвячених переосмисленню того, *що є правом, що означає мати певні права і які для них існують межі*. Підсумком цього першого етапу теоретичної рефлексії Р. Дворкіна стала книга *Taking Rights Seriously* (1977) [4], яка визначила траєкторію і проблематику його подальших праць. Своєрідним анонсом і проспектом цієї книги була стаття Р. Дворкіна під такою ж назвою опублікована ще за сім років до опрацювання його першою монографічною праці [3]. Тільки у США за наступні 20 років ця книга витримала 15 перевидань. Протягом трьох десятиліть з’явилися численні переклади цієї праці на всі основні

європейські мови, а також на японську та китайську. (Український переклад у 2006 р.).

Список використаних джерел:

1. Фуллер Лон Л. Мораль права; [пер. з англ. Н. Комарова]. – К. : Сфера, 1999. 232 с.
2. Analytical jurisprudence // Wikipedia : the free encyclopedia. URL: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Analytical_jurisprudence&oldid=490929667.
3. Dworkin R. Taking rights seriously. The New York Review of Books. A Special Supplement. URL: <http://www.nybooks.com/articles/archives/1970/dec/17/a-special-supplement-taking-rights-seriously/?page=1-6>.
4. Dworkin R. Taking rights seriously. – Cambridge, MA : Harvard University Press. 1977. XV, 293 p.
5. Summers R. S. The New Analytical Jurists. New York University Law Review. 1966. Vol. 41. P. 861–896.